

Hva er Autismespekterforstyrrelser og Aspergers syndrom

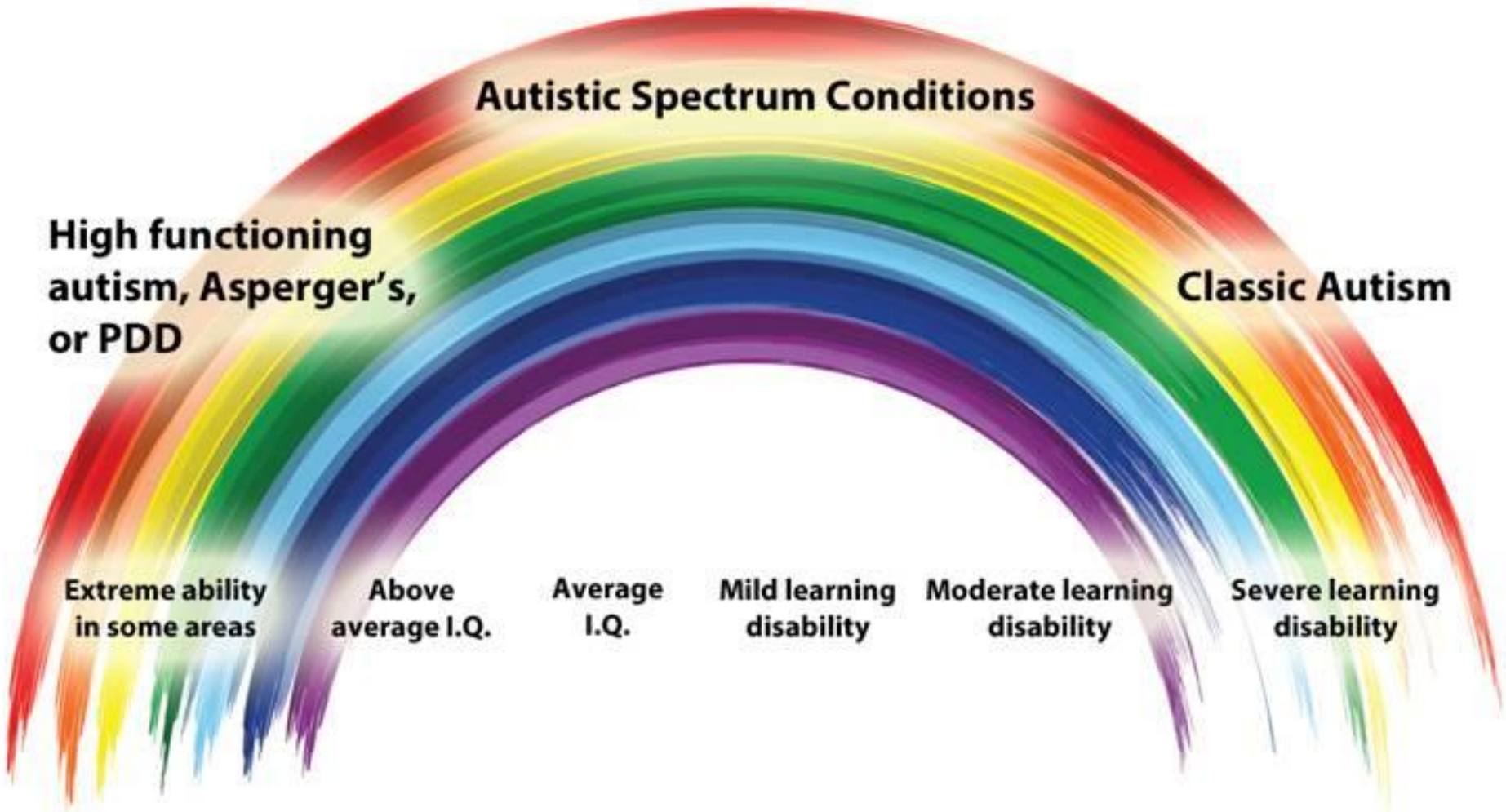
Diagnose, symptomer, forståelse, behandling

Dagskurs Høst 2024
Psykologspesialist Nina Lynum
BUP Tiller

Hva er Autismespekterforstyrrelser

- Autismespekterforstyrrelser (ASF) er en felles betegnelse for diagnosene innen autismespektret
 - F84.0 Barneautisme (Infantil autisme)
 - F84.1 Atypisk autisme
 - F84.5 Asperger syndrom
 - F84.9 Uspesifisert gjennomgripende utviklingsforstyrrelse
- Dette er lidelser som kjennetegnes ved:
 - Kvalitative avvik i det mellommenneskelige sosial samspillet
 - Kvalitative avvik i det mellommenneskelige kommunikasjonsmønsteret
 - Begrenes stereotyp og repeterende atferdsmønster, interesser og aktiviteter
- ASF er en gjennomgripende utviklingsforstyrrelse
 - Dette er en lidelse barnet er født med
 - Den berører alle aspekter av livet: Språk og kommunikasjon, samspillsferdigheter, skolefungering, fritids og familiefungering
 - Dette finnes ingen kur for autismespektertilstander

Autistic Spectrum Conditions

**High functioning
autism, Asperger's,
or PDD**

Classic Autism

**Extreme ability
in some areas**

**Above
average I.Q.**

**Average
I.Q.**

**Mild learning
disability**

**Moderate learning
disability**

**Severe learning
disability**

ST. OLAVS HOSPITAL
UNIVERSITETSSYKEHUSET I TRONDHEIM

SOCIAL INTERACTION

unusual or repetitive language

may be skilled in some non-social domains

pre-occupation with narrow interests

Cannot initiate or sustain conversation

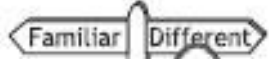
delayed or impoverished language development

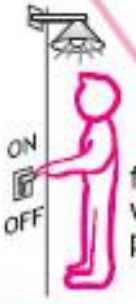
does not play 'make-believe' or 'pretend'

unusual or repetitive gestures or actions

rigid routines

fascination with object parts

COMMUNICATION

ACTIVITIES AND INTERESTS

Identifisering av autismespekterforstyrrelse (ASF)

- ASF kategoriseres som en gjennomgripende utviklingsforstyrrelse og er tilstede fra spedbarnsalderen
- Symptomer kan identifiseres svært tidlig, og ofte er det foreldre, barnehage og helsestasjonspersonalet som identifiserer vanskene
- Dette går ofte på:
 - manglende sosial kontakt
 - sen eller manglende utvikling av språk
 - forstyrrelser i motorikk
 - sensorisk vansker (sensitiv for berøring og lyder)
 - vansker med amming – sær i matveien
 - Uventede og uforklarlige funksjonsfall

Identifisering av ASF

Snittalder for diagnostisering: autisme 3-4 år, atypisk autisme 4-5 år, asperger syndrom, 7-8 år. Jenter diagnostiseres senere (snitt 8 år)

Veien mot diagnose

- Som regel foreldre, helsestasjon eller barnehage som først blir bekymret for språk, sosial kontakt eller motorikk
- Utreddes ofte i kommunen først, før en henviser til BUP eller habiliteringstjenesten
- Her utreddes etter nasjonale retningslinjer:
 - Utviklingshistorie (anamnese)
 - Kartlegging av sosiale ferdigheter og kommunikasjon
 - ADI-R og ADOS
 - Klinisk inntrykk
 - Evne og modenhetsvurdering
 - Legeundersøkelse
 - Screening av psykiske vansker

Genetikk, fysiologi og arvbarhet

- Det er mellom 400 – 800 gener som ligger til grunn for autisme
- Utviklingen av autisme er et samspill mellom gener og miljø
- Etter hvert funn på både genetiske sammenheng og endringer i hjernens fysiologi hos mennesker med autismspekterforstyrrelse (Hasem et al 2020)
- 2000 – tallet har gitt en forskningseksplasjon
- Arvelighet: Eneeggede tvillinger 77-90%
- Toeggede tvillinger 10 - 31%
- Søsken av barn med ASF, vil ha 15 – 20 % sjanse for å få ASF, mens søsken av normalutviklede barn har mindre en 1 % sjanse for å utvikle ASF (Rogers, 2009)
- Nevrobiologisk utviklingsforstyrrelse (BUPGEN-prosjektet)

Risikofaktorer

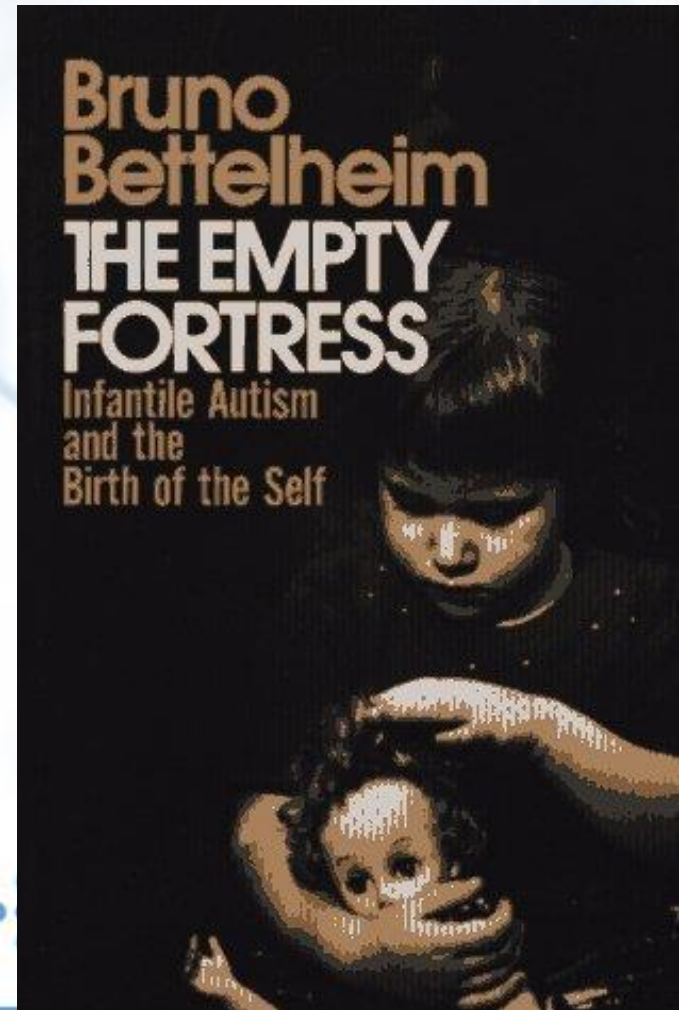
- Arv - genetikk
- Prematuritet og lav fødselsvekt
- Helsemessige forhold hos mor under svangerskapet (infeksjoner og medikamenter)
- Høy alder hos foreldre
- Blyeksponering i svangerskapet (sjelden i Norge)
- Annen lidelse (fragil-x)

Autisme komme ikke av:

- MMR vaksine
- Kosthold
- Kalde mødre

Retracted

~~VAX = AUTISM~~

Forekomst

- Vanskelig å finne sikker forekomst på autismespektervansker,
- Økning i diagnostisering de siste årene av Aspergers syndrom og uspesifisert gjennomgripende utviklingsforstyrrelse.
- 1 % av befolkningen er et godt overslag.

Prevalence and Characteristics of Autism Spectrum Disorder Among Children Aged 8 Years — Autism and Developmental Disabilities Monitoring Network, 11 Sites, United States, 2018 | MMWR (cdc.gov)

1 IN 44 8 YEAR-OLD CHILDREN WERE IDENTIFIED WITH AUTISM IN 2018

Learn the signs.
Act early.

Based on data collected in 2018 on 8-year-old children living in 11 communities across the United States.

<https://bit.ly/ss7011a>

CDC MMWR

AL HEIM

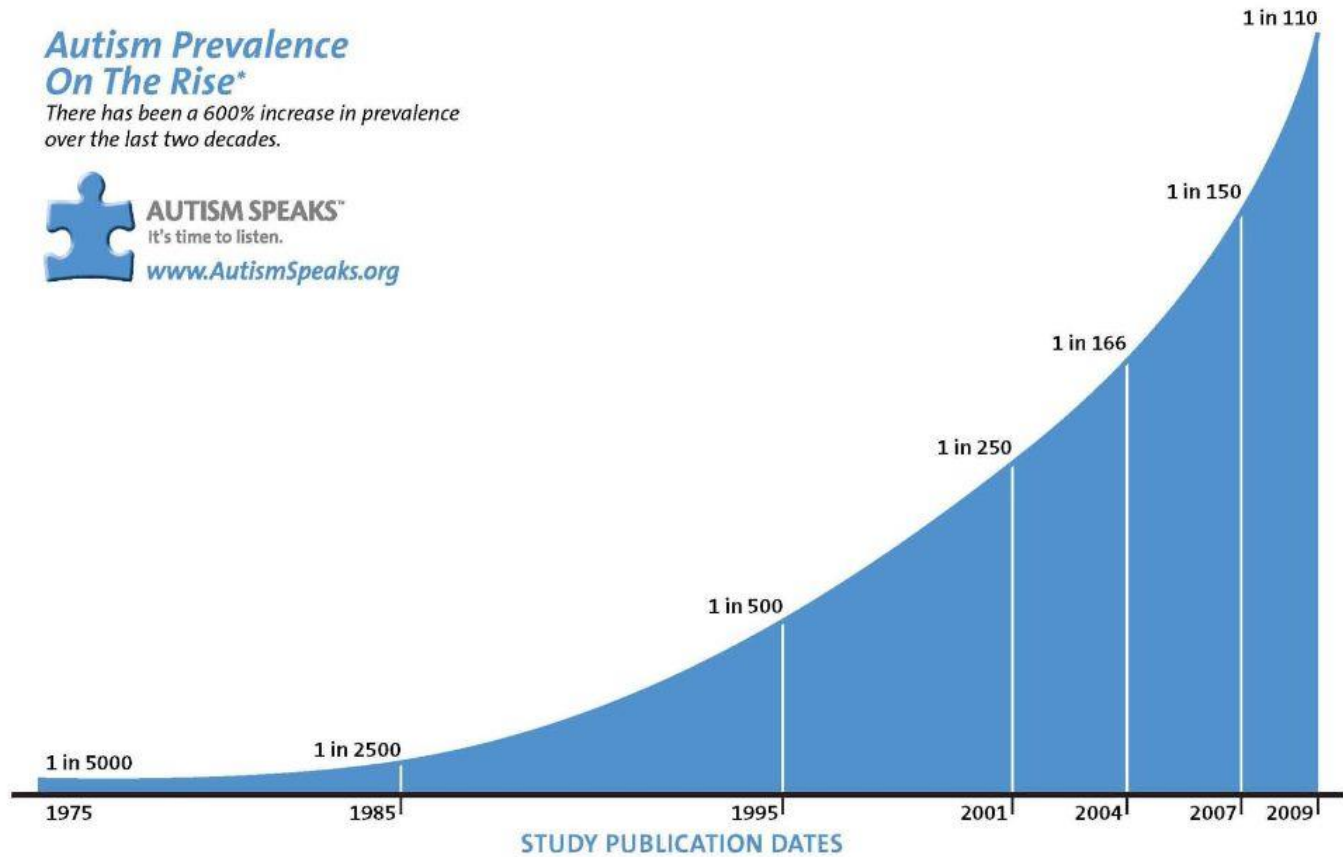
Autism Prevalence On The Rise*

There has been a 600% increase in prevalence
over the last two decades.

AUTISM SPEAKS™
It's time to listen.

www.AutismSpeaks.org

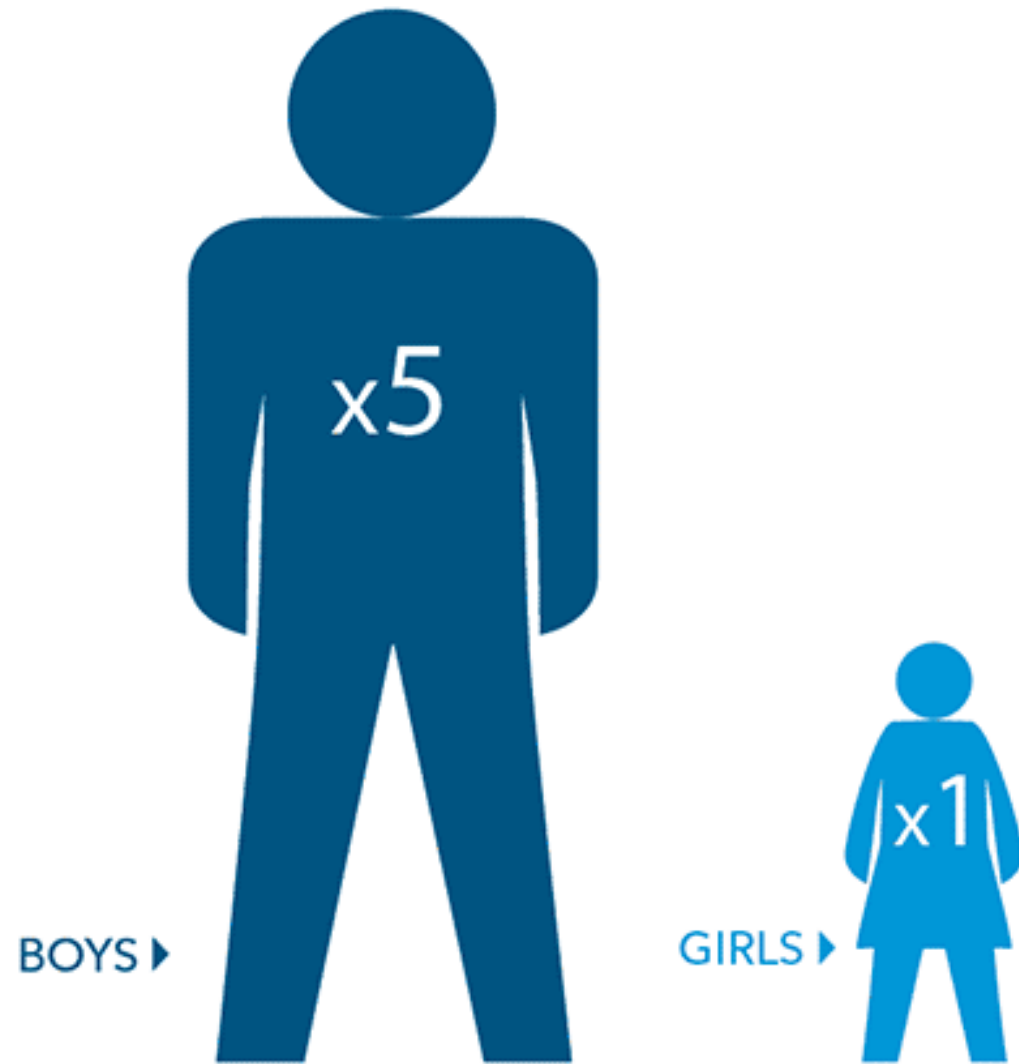

*Recent research has indicated that changes in diagnostic practices may account for at least 25% of the increase in prevalence over time, however much of the increase is still unaccounted for and may be influenced by environmental factors.

© 2009 Autism Speaks Inc. Autism Speaks and Autism Speaks: It's Time To Listen & Design are trademarks owned by Autism Speaks Inc. All rights reserved.

ST. OLAVS HOSPITAL
UNIVERSITETSSYKEHUSET I TRONDHEIM

PREVALENCE OF AUTISM SPECTRUM
DISORDERS AMONG CHILDREN BY GENDER

Jenter og ASF

- Jenter som får ASF diagnose i tidlig alder har ofte tyngre problematikk. Får ofte Autismediagnose
- Vi overser jentene: Får ofte diagnose senere
 - større sosial bevissthet og motivasjon
 - bedre sosiale ferdigheter
 - mer fantasilek
 - mindre utagerende atferd
 - bedre oppmerksomhetsfunksjoner,
 - bedre bruk av blick og ansiktsuttrykk enn gutter
- Innholdet i særinteressene er annerledes.
 - gutter: opptatt av tekniske ting, kjøretøy, dataspill
 - jenter: opptatt av dyr/hester, språk/litteratur, utvalgte mennesker/popgrupper

Kjendiser med ASF

Overlappende problematikk

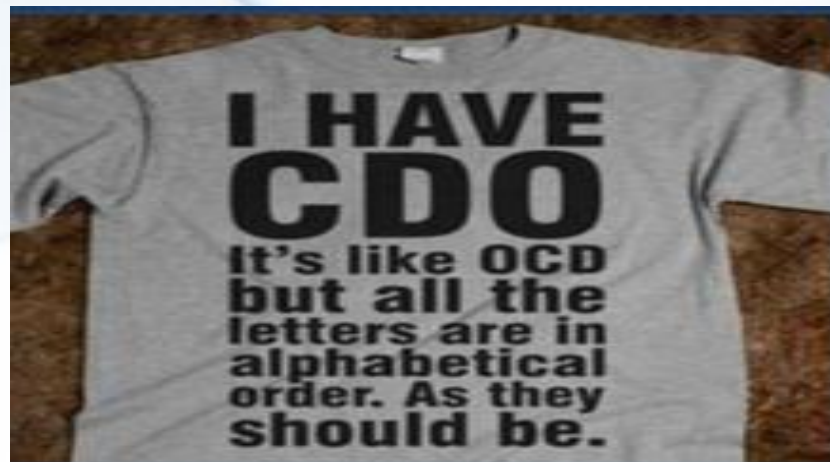
Stor sårbarhet for psykiske vansker (Hofvander et al. 2009):

- Depresjon – 53%
- Angst - 50 %
- ADHD – 50 %
- OCD – 24 %
- Tics – 20 %
- Psykoser – 12 %
- Søvnvansker 80%
- Traume 40%
- Spiseforstyrrelser
- Sinne- og atferdsvansker
- Alle lærevansker (hyppig)
- Psykisk utviklingshemning
- Epilepsi
- Kjønnsinkongruens/-dysfori (mer enn 20%)

ASF og angst, depresjon, OCD

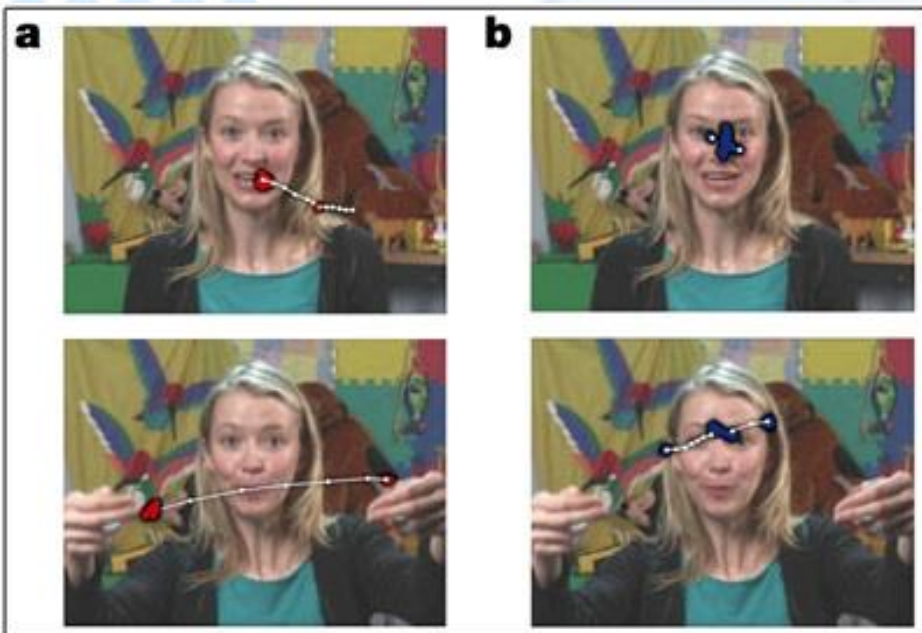
- Stor meta-analyse 40 % av unge med ASD hadde minst en komorbid angstdiagnose
- 17.4% fylte kriterier for OCD (Van Steensel et al., 2011)
- Mennesker med OCD hadde fire ganger så høy risiko for å få en ASD diagnose senere i livet (Meier et al., 2015)

Blikkontakt – hvorfor så viktig?

- Barn i normalutvikling -fokuserer mest på øyne
- Barn med ASF -fokuserer mest på munn og objekter
- Vi formidler mange følelser via øynene, samt at vi dirigerer oppmerksomhet med de
- Barn med ASF ikke er like oppmerksomme mot sosiale holdepunkter i omgivelsene
- De går derfor glipp av mye informasjon som er nødvendig for å forstå det som foregår rundt seg / forstå andres intensjoner
- Ved å ikke ha fokus på det sosiale i omgivelsene, går barnet glipp av mye læring som andre barn får ”gratis”
- **Transaksjonsmodell:**
- Små forskjeller i sosial orientering → annerledes miljø / input/reaksjoner fra omsorgsgivere → større forskjeller etter hvert.

Annerledes sosialt fokus

Sosiale vansker

- Store vansker med å etablere venneforhold til jevnaldrende
- Lite sosial interesse og responderer langt sjeldnere på andres henvendelser og invitasjoner
- Trekker seg ofte unna andre barn og er opptatt av sine egne ting
- Mange opplever å mislykkes sosialt, og isolerer seg gradvis mer og mer
- Over tid -mangel på eksponering, erfaring og læring
- Sinne/irritasjon: ofte ufunksjonelle hverdags ting, som andre ville oppfatte som bagateller.
«fundamentalistisk» rettferdighetssans fører til irritasjon

Kommunikasjon

- Forsinkelser i utviklingen av språk hos noen- ikke ved Aspergers syndrom
- Noen av barna kan har normal utvikling, men den funksjonelle bruken av språket er utfordrende
- Barnet kan ha mye språk, selv om det ikke benyttes til sosial interaksjon. Eks: sang, regler og dikt, eller gjentar ting de har hørt eller sett
- Andre barn utvikler aldri et talespråk
- Språket er påvirket både verbalt og ikke-verbalt

Språk er en komplisert og sammensatt ferdighet

- De benytter lite gester, kroppsspråk og ikke-verbal kommunikasjon
- Koordinering mellom blikk, ord og gester er ofte svak eller fraværende
- [Habilitering 2018 on Vimeo](#)

Kilder til uklar kommunikasjon

(Marinsen mf. 2006)

- 1. Flertydige ord og lydlike ord med ulik mening
- 2. Overført betydning, men kan tolkes bokstavelig
- 3. Det blir gitt uklare kriterier for avslutning
- 4. Kommunikasjonen er indirekte
 - Tonefall, ironi, mimikk, pauser, kroppsspråk

Hvordan skal foreldre og andre (barnehage, skole, bolig, arbeidsgiver, helsevesen) møte barn, ungdom og voksne med autismespekterforstyrrelse

- Tilpass kommunikasjonen til mennesket med ASD
- Husk at uttrykk kan oppfattes bokstavelig
- Forklar "innforståtte" budskap
- Unngå "small talk", legg vekt på det viktige
- Arbeid med og ikke mot personen
- Hold avtaler!
- Stol ikke alltid på egen intuisjon
- Vise respekt og interesse for spesialfeltet gir ofte en god start
- Arbeid for en «autismevennlig» omgivelse

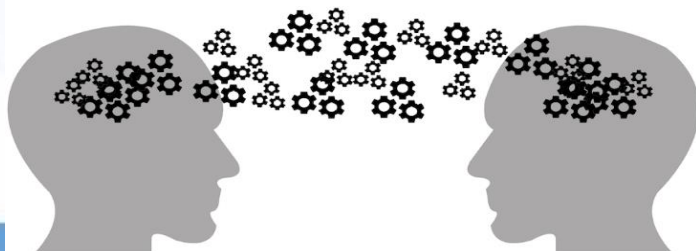
Forståelsesvanskene -avhengig av situasjon

- Forståelsesvansker: oppstår i stor grad i samspill med en situasjonen barnet er i og barnets opplevelse
- Situasjon:
 - Oversiktlig, forutsigbar eller stressende med mange distraksjoner og uromomenter
- Eks: -Hjemme med mamma og pappa = full kontroll
 - I juleselskap hjemme hos mormor = stressa
 - Disko på skolen = Kaos
- [Utrolige ting kan skje | Autisme | By Coach og Gestalterapeut Sisse Tidemandsen - Trenger du noen å snakke med? | Facebook](#)

Mentalisering – Teori om sinnet

- En sosial ferdighet:
 - Forstå egne og andres tanker og følelser
 - Forstå oss selv i relasjon til andre, og andre i relasjon til oss selv
- Barn med AFS får store vansker:
 - mange misforståelser
 - forståelse av at ikke alle har samme kunnskap
 - vanskelig å forutsi andres atferd
- Dette går **BEGGE** veier –vi har også store vansker med å forstå hva barn med ASF tenker og føler

Eksekutive vansker

- Vansker med å planlegge, strukturere og organisere, prioritere, igangsette og gjennomføre aktiviteter og oppgaver
 - svakt arbeidsminne
 - vansker med å komme i gang med aktiviteter
 - vansker med å hemme upassende responser
 - liten fleksibilitet for endringer
- Et grunnleggende problem med å se det store bildet og opprettholde system og orden
- Vansker med eksekutiv kontroll fører ofte til omfattende stress og bistandsbehov

Reaksjon på omgivelsene

- Hyper- eller hypo- sensitivitet.
- Sanseinntrykk: lyder, lys, klær, bevegelser, endringer
- Det skjer mange ting som er vanskelig å forstå og det skjer mange ting samtidig – dette skaper store forståelsesvansker og høy grad av stress
- Nye steder og nye situasjoner er ofte utfordrende
- Film om overbelastning - <https://youtu.be/aPknwW8mPAM>

Sinne/irritasjon ved ASF

- Let etter mulige årsaker
- oftest irritasjon over ufunksjonelle hverdags ting, som andre ville oppfatte som bagateller.
- Hos noen kan en sterk rettferdighetssans føre til irritasjon

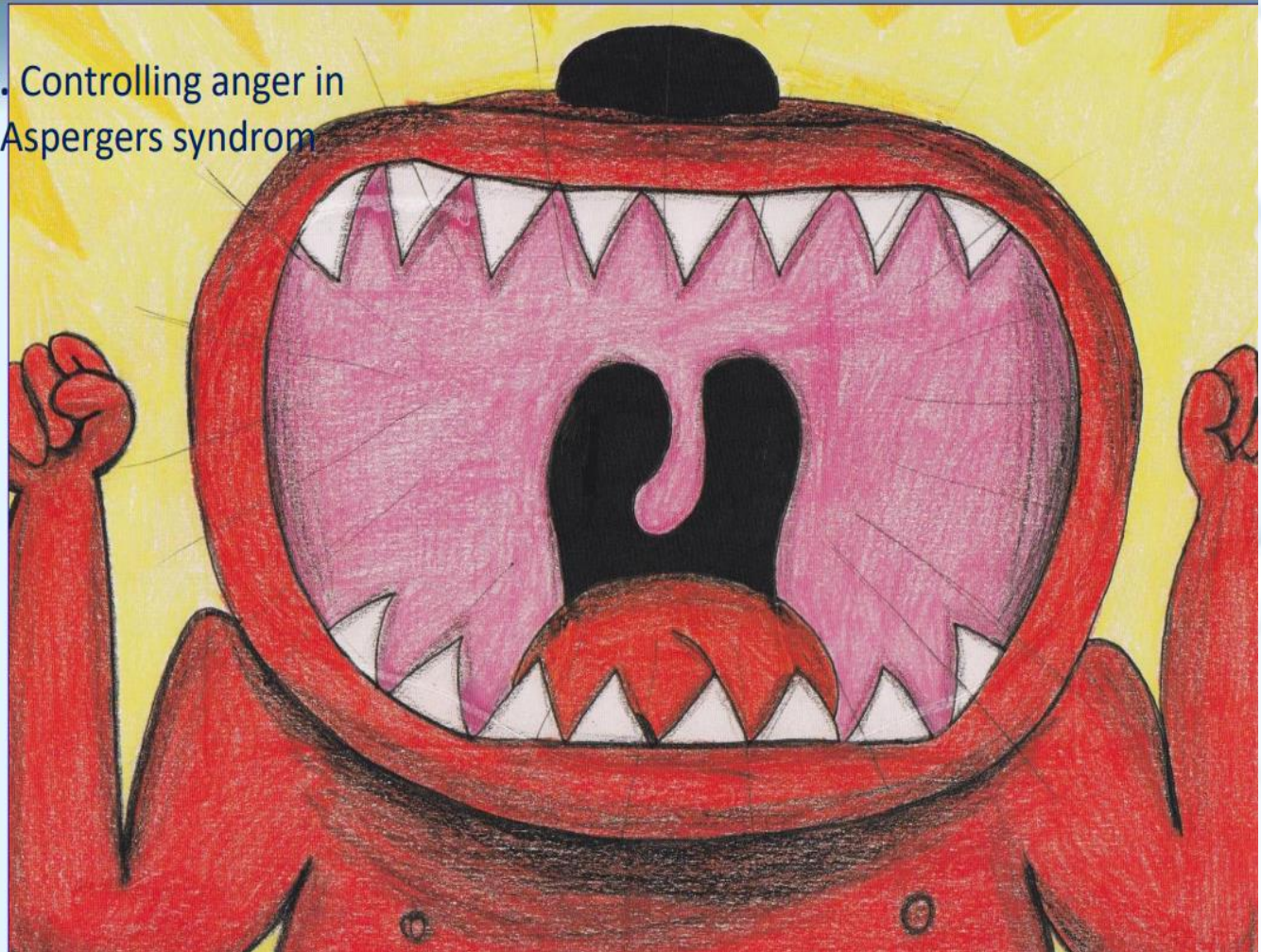
What to do?

- I situasjonen: Sceneskift
- Etterpå: Situasjonsanalyse. Drøfte og forklare hendelsen og de ulike involvertes forskjellige perspektiv. Noe som er et lite "bagatell" for andre kan ødelegge en hel dag for barn med ASD
- Gi tydelige, korte og riktige sosiale forklaringer for situasjonen
- Forebygge er den beste behandling: Finn triggersituasjoner som kan ev. unngås.

The Red Beast

Controlling anger in children with Asperger`s syndrom

The red beast. Controlling anger in
Children with Aspergers syndrom

Behov for forutsigbarhet

- Forandring og endringer- skaper utrygghet
- Vansker i overgangssituasjoner
- Rutiner og mønster:
 - ting skal gjøres på akkurat sammen måte som før
- Rutiner og mønster skaper stabilitet for barnet,
- Selvskapte rutiner og mønster kan bli utfordrende for barnet selv eller familien.

Ungdomstiden

- Strukturvansker i hverdagen: dags- og døgnrytme
- Skolefaglige vansker
- Større krav til sosial forståelse og sosiale ferdigheter.
- Større bevissthet omkring det å være annerledes og sorg over dette.

Ung voksen

- Mange viktige valg og avgjørelser:
 - Økning i psykiske vansker
 - Møter liten forståelse av hvor store vansker ASF forårsaker
 - Liten kunnskap om prognoser og livsløpsperspektivet.
 - Overgangen fra å bo hjemme til egen bolig
 - Liten samhandling mellom barne- og voksen siden i alle offentlige behandlings- og hjelpesystemer

Tiltak ved Autismespekterforstyrrelser

Mange foreldre med barn som får en diagnose i autismespekteret har kommentert at diagnoseprosessen var smertefull og tok lang tid, men enda vanskeligere var det at de følte seg mer eller mindre overlatt til seg selv etter at diagnosen var avklart. Oppfølgingen de hadde behov for var ikke eksisterende eller i hvert fall mangelfull.

Støtte, hjelp og behandling

- Psykoedukasjon – hva er ASF og hva betyr det for meg (mitt barn)
- Tilrettelegging og tilpasninger i barnehage, skole og jobb.
- Kognitiv atferdsterapi – viser god effekt for overlappende vansker
- Foreldreveiledning
- Ungdomsgrupper
- Forutsigbarhet og oversikt –dagsplaner og rutiner
- Ferdighetstrening ute i miljøet

- [Habilitering 2018 on Vimeo](#)

Tilrettelegging av miljø

- Rom for trygghet
- Tenk sensitivitet og stimulering -redusere stress og engstelse knyttet til sosial og sensorisk overbelastning
- Hjelp barnet mot ønsket atferd
- Fjern distraksjon og unødvendig dilldall
- Øve på en ting i gangen
- Fyll miljøet med kloke voksne som forstår barnet

Generelle tiltak ved autismespekterforstyrrelse

- **Psykoedukasjon:** Informasjon og holdningsendring: Til barnet, foreldre, besteforeldre, ev. klassen/omgivelsen, foreldrekurs
- **Pedagogikk og tilrettelegging:** Struktur, planlegging, forutsigbarhet, rom for tilbaketrekning
- **Kommunikasjon:** Konkret og tydelig kommunikasjon, hjelp med tolkning av sosiale regler
- **Utredning og behandling** av komorbide tilstander
- **Autismevennlig samfunn**

Tilrettelegging og behandling ved ASD for å støtte mestring i hverdagen

- TEACCH prinsipper -Skoletilrettelegging
- Hjelp med sinne, melt-downs, emosjonskontroll
- Være obs på overlappende vansker: Angst, OCD, depresjon: Kognitiv terapi
- Samtalegrupper, Sosial trening (grupper) •
- Støttesamtaler
- Ev. medikamentell behandling ved behov

TEACCH prinsipper

Treatment and Education of Autistic and related
Communication handicapped Children

- Forstå autisme
- Forstå det individuelle barnet ved hjelp av både formalisert og uformell utredning
- Gjøre hendelser sammenhengende og forutsigbar ved å bruke faste rutiner
- Tydeliggjøre instruksjoner og forventninger
- Strukturere tiltak og oppgaver for å fremme suksess
- Motivere ved å utnytte elevenes spesielle interesser

TEACCH prinsipper forts.

- Skape et aksepterende og trygg miljø.
- Hjelp med oppfatning og tolkning av vanlig sosial atferd og regler
- Hjelp med å håndtere upassende emosjonelle reaksjoner og kriser.

Skolen er den viktigste sosiale treningsarena, men må tilrettelegges

Arbeid for at det er mulig å være på skolen

- Det burde være den beste sosiale treningsarena
- Skoleplikt – tilretteleggingsplikt
- Sørg for en tråd til skolen som kan bli tykkere og tykkere, eks. levere en oppgave til lærer
- Jobbe med interesseområder, ta høyde for melt-down dager, sjekk ufunksjonelle detaljer

Skole

- TEACCH
- Bruk interessene
- Friminuttene
- Statped.no: Ressurser
- IVAS: Informasjons- og kommunikasjonsverktøy for personer med Asperger syndrom,
- Mini-IVAS: Finn ut med familien hva som fungerer og hva som fungerer ikke, Gjør mer av det første og mindre av det andre!

Kognitive hjelpemidler for studenter med Asperger syndrom eller ADHD

Smarttelefon som stressreducerende hjelpemiddel for studenter med Asperger syndrom eller ADHD

Kari Steindal

Nasjonal kompetansenhet for autisme, Oslo universitetssykehus

<http://www.autismeenheten.no/>

Gunnar Michelsen

NAV Kompetansesenter for tilrettelegging og deltakelse

<http://www.nav.no/tilde> / <http://www.nonite.no/mobil/>

ST. OLAVS HOSPITAL
UNIVERSITETSSYKEHUSET I TRONDHEIM

Sosial-trenings-grupper

Reichow et al. Evid.-Based Child Health 7: 266–315 (2012)

- Gruppe for ungdom med autisme i regi av BUP
- Å trene sosiale ferdigheter krever direkte, hyppige og målrettede intervensjoner.
- Å overføre ferdigheter fra et treningsprogram til å anvende dem i dagliglivet er ofte vanskelig.

Samtalegrupper for ungdom med ASD

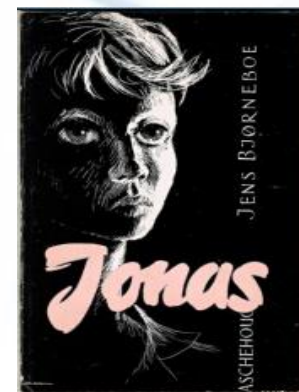
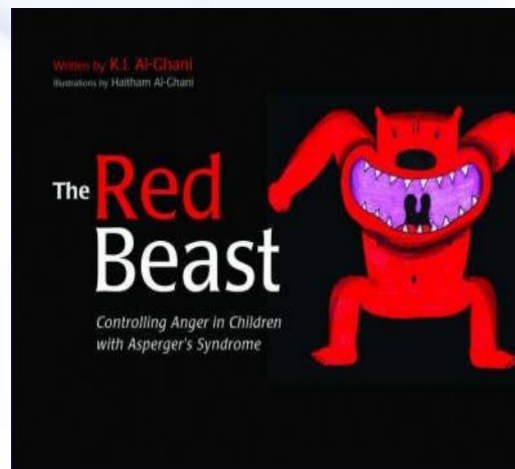
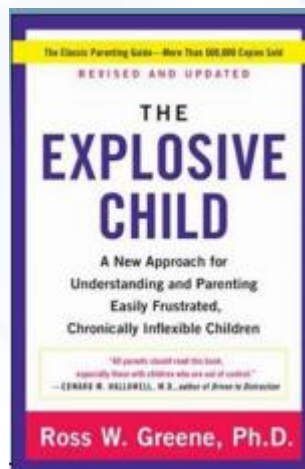
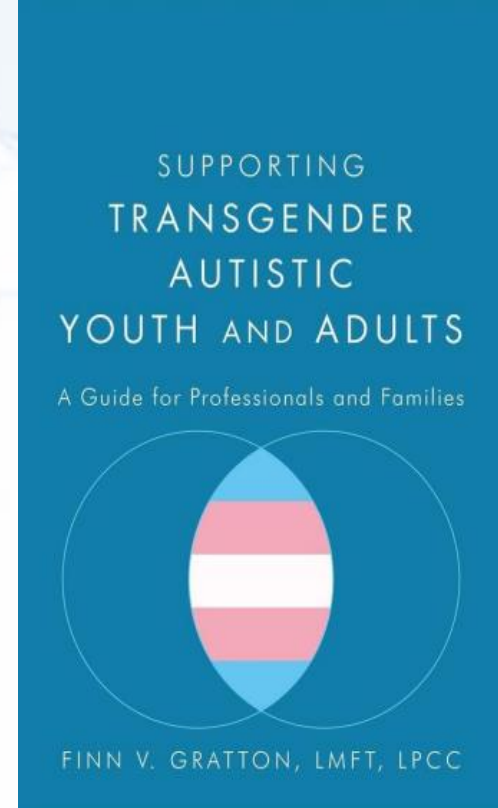
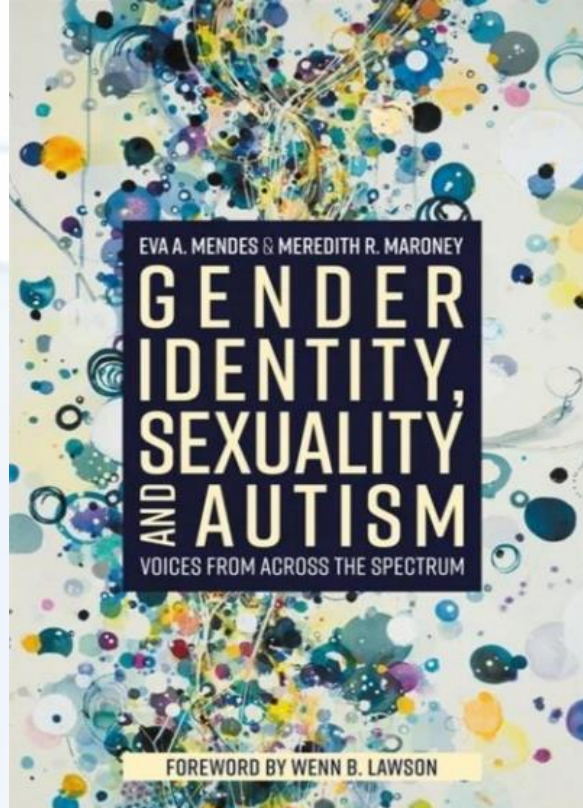
- Det er en ramme for ungdom med ASD og deres foreldre for å treffe andre i samme situasjon
- Dele erfaringer, interesser og informasjon.
- Foreldrene kunne gi gjensidig støtte til hverandre og styrke nettverket sitt.
- For noen av ungdommene er gruppen den eneste regelmessige sosiale aktiviteten med jevnaldrende utenom skolen.
- Bedre identitet og styrket selvtillit hos deltakerne.
- Alminneliggjøring av å ha ASD, “Asperger-ordet” ikke lenger tabu.

NTNU-rapport om autisme og skoleproblematikk

- Rapport om autisme og skole i Trondheim
- Podkast.
- Denne beskriver skoleproblematikken godt
- [NTNU Samforsk | Har snakket med barn og elever med...](#)
- [NTNU Samforsk | Å lykkes i barnehage og skole: Barn og elever...](#)

Arbeidsavklaringspenger (AAP)
Kvalifiseringsprogrammet Arbeidstrening
Arbeidsforberedende trening Avklaring
(Hvis du ikke har et arbeidsforhold, vil
avklaringen skje hos en tiltaksarrangør
eller på en ordinær arbeidsplass med
hjelp fra en tiltaksarrangør).

Autismeforeningen
I NORGE

**Varig god livskvalitet i et
mangfoldig samfunn**

ST. OLAVS HOSPITAL
UNIVERSITETSSYKEHUSET I TRONDHEIM